

на, в нарастваща и главозамайваща мрежа от раздълчавания се, сливащи се и противичащи успоредно времена. Тази мрежа от времена, които се приближават, разклоняват, пресичат или които в продължение на векове се пренебрегват, тази мрежа обхваща *всички* възможности. В повечето от тези времена ние не съществуваме; в някои от тях съществуваме вие, аз — не; в други съществувам аз, а вие — не; в трети съществуваме и двамата. В сегашното време, което благоприятната случайност ми е отредила, вие дойдохте у дома ми; в друго време, преминавайки градината, вие сте ме намерили мъртъв; в трето аз изричам същите тези думи, но всъщност съм никакво недоразумение, някакъв призрак.

— Във всички времена — произнесох ясно, но не без трепет — аз благодаря и се прекланям за това, че пресъздадохте Градината на Цуй Бън.

— Не във всички — прошепна той с усмивка. — Времето се разклонява вечно в безброй бъдещи времена. В едно от тях аз съм ваш враг.

Тогаво отново усетих онова гъмжение, онова движение, за което вече споменах. Стори ми се, че влажната градина, която забикаля къщата, е претърпала с невидими хора. Тези хора бяха Албърт и аз, тайни, отрудени и проявяващи се под различни форми в други измерения на времето. Вдигнах поглед и изведнъж кошмарът се разпръсна. В жълтата и черна градина имаше само един-единствен човек; но този човек бе огромен като статуя, но този човек се приближаваше по пътеката и беше самият капитан Ричард Мадън.

— Бъдещето вече настъпи — отговорих, — но аз съм ваш приятел. Мога ли отново да прегледам писмото? Албърт стана. Висок, той отвори чекмеджето на високото писалище, като за миг ми обърна гръб. Вече бях приготвил револвера. Стрелях с голямо внимание; Албърт се свлече на пода, без стон. Кълна се, че той умря на място; все едно, че гръм го бе ударил.

Останалото е нереално и без значение. Мадън нахълта и ме задържа. Бях осъден на обесване. Беше отравящо, но аз победих; бях успял да съобща в Берлин тайното име на града, който трябваше да нападне. Вчера го бомбардирах; прочетох това в същите вестници, които съобщаваха на Англия загадката, че

ученият китаист Стивън Албърт е загинал от ръката на един непознат, на име Ю Дзун. Шефът бе успял да разшифрова загадката. Той знае, че моята задача беше да посоча (въпреки грохота на войната) града, който се нарича Албърт, и че не съм намерил друг начин, освен да убия човек с това име. Шефът не знае (никой не може да знае) за моето дълбоко разкаяние и умора.

ФУНЕС ПАМЕТЛИВИЯТ

Помня го (аз нямам право да произнасям тази свещена дума, само един човек на земята имаше това право и този човек е мъртъв) с тъмно страстниче в ръка, виждаш го тъй, както никой друг не може да го види, макар и да го гледа от предутринния до вечерния здравец живот. Помня мрачното му лице с индиански черти, странно *далечно* зад цигарата. Помня (така ми се струва) тънките му ловки пръсти. До тия пръсти помня кратунка за мате с герба на Източния бряг; помня жълтата рогозка на прозореца с блед езерен пейзаж. Помня ясно гласа му; бавния и сърдит носов говор на старите жители от предградията, без днешната италианска напевност. Виждам съм го не повече от три пъти; последния път — през 1887 година... Струва ми се много сполучлива идеята да пишат за него всички, които са го познавали; в книгата, която ще издадете, моят разказ ще бъде може би най-краткият и несъмнено най-оскъдният, но не и най-пристрастният. Аз съм един жалък аржентинец и затова не мога да пея дитирамби — задължителен жанр в Уругвай, когато темата е някой уругваец. *Драскач, фукло, столично конте*; Фунес не е изричал тези обидни думи, но аз напълно съзнавам, че за него бях олицетворение на тия жалки прозвища. Педро Леандро Ипуче пише, че Фунес е предтеча на свръхчовеците, „един самороден местен Заратустра“; няма да споря, но не бива да забравяме, че този момък от Фрай Бентос беше в известно отношение безнадеждно ограничен.

Първият ми спомен за Фунес е съвсем ясен. Виждам

го в една марленска или февруарска привечер на осемдесет и четвърта. През тази година баща ми ме беше завел да легувам във Фрай Бенгос. Аз се връщах с братовчед си Бернардо Аедо от имението Сан Франсиско. Връщахме се на коне, пеейки, но това не беше единствената причина да се чувствавам щастлив. След душния ден огромен буреносен облак с цвят на аспид покри небето. Тласкаше го южният вятър, дърветата вече се люлееха лудо; аз се страхувах (и се надявах), че водната стихия ще ни застигне наскоро. Препускахме, надбягвайки се с бурята. Най-сетне навлязохме в една уличка, хлътнала между много високи тухлени тротоари. Изведнъж притъмня; чух забързани и сякаш крадливи стъпки; вдигнах очи и видях някакъв момче, което тичаше по тесния разбит тротоар като по тясна разбита стена. Помня шалварите, алпаргатите*, помня цигарата пред грубото лице на фона на безкрайния вече облак. Неочаквано Бернардо му извика: „Колко е част, Иренео?“ Без да погледне небето, без да се спре, той отговори: „Осем без четири минути, млади Бернардо Хуан Франсиско.“ Гласът му беше тънък, насмешлив.

Аз съм толкова разсеян, че току-що предаденият диалог нямаше да привлече вниманието ми, ако братовчед ми не беше го повторил няколко пъти, подтикван (струва ми се) от някакъв местен патриотизъм и от желанието да се покаже равнодушен към тройното обръщение.

Той ми каза, че момчето, което срещнахме, е Иренео Фунес, известен с някои странности — например с това, че не дружи с никого и винаги знае колко е часът като по часовник. Добави, че е син на една тукашна гладачка, Мария Клементина Фунес; едни разправяли, че баща му бил лекар в кланицата, някой си О'Конор, англичанин, други — че бил укротител на коне или следотърсач от департамента Салто. Живее с майка си близо до чифлика Лаурелес.

През осемдесет и пета и осемдесет и шеста година летувахме в Монтевидео. През осемдесет и седма отново посетих Фрай Бенгос. Естествено, разпитах за всички познати и накрая за „хронометъра Фунес“. От-

* Сандали с въжени подметки (исп.). — Б. пр.

говориха ми, че в имението Сан Франсиско един необезопасен кон го бил хвърлил на земята и той останал парализиран за цял живот. Спомням си, че тази вест остави у мен впечатлението за досадна магия: единствения път, когато го видях, ние се връщахме на коне от Сан Франсиско, а той тичаше по високия тротоар; историята, разказана от братовчед ми Бернардо, много приличаше на сън, изтъкан от късове минало. Казаха ми, че лежал на походното легло, загледан в смокинята на двора или в някоя паяжина. Привечер позволявал да го примъкнат до прозореца. Бил толкова честолобив, та дори се преструвал, че е облагодетелстван от сполетялата го беда... На два пъти го видях зад прозоречната решетка, която безжалостно подчертаваше участието му на вечен затворник: първия път неподвижен, със затворени очи; втория — пак неподвижен, но вгълбен в съзерцанието на ухаещ стрък морски пелин.

По това време донякъде от суетност се бях заел системно да изучавам латински. В куфара си носех „De viris illustribus“** на Ломон, „Thesaurus“*** на Кишра, „Записките“ на Юлий Цезар и един от томове на „Naturalis historia“**** на Плиний, която надхвърляше (и все още надхвърля) скромните ми способности на латинист. В малкото градче всичко се разчува; в своята къща в крайните Иренео скоро узна за тия необикновени книги. Изпрати ми цветисто и високопарно писмо, в което припомняше нашата среща — за съжаление тъй кратко — на седми февруари осемдесет и четвърта година, възхваляваше чичо ми дон Грегорио Аедо, починал същата година, за славните услуги, които „оказа на двете отечества в героичната битка при Итусаинго“, и ме молеше да му заема някоя от книгите заедно с един речник, „за да вникна в оригиналния текст, тъй като още не владея латински“. Обещавах да ги върне много бързо и в добро състояние. Почеркът му беше свършен, съвсем отчетлив; придържаше се към правописа, препоръчан от Андрес Бельо: i вместо u, j вместо g. Естествено, отначало се уплаших, че това е шега. Братовчедите ми ме увериха, че не е — такъв си бил Иренео. Не знаех на какво да от-

* „За знаменитите мъже“ (лат.). — Б. пр.

** „Съкровищница“ (лат.). — Б. пр.

*** „Естествена история“ (лат.). — Б. пр.

дам — дали на безочие, на невежество или на глупост — убеждението, че трудният латински не изисква нищо друго освен речник; за да го обезсърча напълно, му изпратих „Gradus ad Parnassum“** на Кишра и труда на Плиний.

На четиринадесети февруари ми телеграфираха от Буенос Айрес да се върна незабавно, защото баща ми не бил „много добре“. Нека бог ми прости, но гордостта, че съм получил спешна телеграма, желанието да разкажа на цял Фрай Бенгос за несъответствието между меката форма на, съобщението и императивното наредение, изкушението да драматизирам скръбта си, показвайки мъжествен стоицизъм — всичко това навярно ми попречи да изпитам скръб. Като подреждах куфара си, забелязах, че липсват „Gradus“ и първият том на „Naturalis historia“. „Сатурн“ вдигаше котва на другия ден сутринта; след вечеря се отправих към къщата на Фунес. За моя изненада нощта беше толкова душна, колкото и денят.

В скромната къща ме посрещна майката на Фунес. Тя ми каза, че Иренео е в стаята към задния двор, и ме предупреди да не се учудвам, ако е тъмно, защото Иренео обичал да стои с часове, без да пали свещ. Преходния двор, покрит с плочи, чардака; стигнах до задния двор. Там имаше асма; мракът ми се стори пълен. Изведнъж чух високия и насмешлив глас на Иренео. Този глас говореше на латински; този глас (идващ от тъмнината) произнасяше бавно, с наслаждение някаква реч или молитва, или заклинание. Латинските срички отекнаха в дворчето без настилка; в уплахата си ги чувствах неразгадаеми, безкрайни; после в нескончаемия разговор през тази нощ разбрах, че това е първият абзац от глава двадесет и четвърта на седма книга на „Naturalis historia“. Темата на тази глава е памета; последните думи бяха: *ut nihil non iisdem verbis redderetur auditum***.

Без ни най-малка промяна в гласа Иренео ме покани да вляза. Пушеше, изтегнат в походното легло. Струва ми се, че видях лицето му едва на разсъмване; по-

* „Стъпала към Парнас“ (лат.). — Б. пр.

** Така че нищо не може да бъде предадено на слуха с едни и същи думи (лат.). — Б. пр.

ня само проблясващото огънче на цигарата. В стаята леко мирнеше на влага. Седнах; повторих историята за телеграмата и болестта на баща ми.

Сега стигам до най-трудното място в моя разказ. Той (добре е читателят вече да узнае това) няма друг сюжет освен този разговор, състоял се преди половин век. Няма да се опитвам да възпроизведа думите му, безвъзвратно изчезнали. Предпочитам да опиша правдиво всичко онова, което ми разказа Иренео. Непряката реч е неизразителна и слаба; знам, че жертвувам въздействието на своя разказ; нека читателите ми си представят накъсаните изречения, които ме умориха в онази нощ.

Най-напред Иренео изброи на латински и на испански случаите на феноменална памет, описани в „Naturalis historia“: персийския цар Кир, познавал по име всички войници от армията си; Митридат Евпатор, раздавал правосъдие на двадесет и двата езика, на които се говорело в империята му; Симонид, изобретател на мнемотехниката; Метродор, притежавал дарбата да повтаря дословно онова, което е чул само веднъж. Напълно искрено Фунес се удиви, че подобни случаи могат да бъдат удивление. Каза ми, че до онзи дългове следобед, когато белият кон го хвърлил на земята, той бил като всички хора: сляп, глух, вятърничав, слабопаметен. (Аз се опитах да му намеря за неговата способност да определя точно времето, да запомня собствени имена; той не ми обърна внимание.) Деветнадесет години бил живял като в сън: гледал, без да вижда, слушал, без да чува, забравял всичко, почти всичко. Когато паднал, загубил съзнание; като дошъл на себе си, настоящето му се сторило почти непоносимо — толкова богато и ясно било станало, а също и спомените за най-отдавнашни и най-обикновени неща. Скоро след това разбрал, че е парализиран. Този факт едва го развълнувал. Помислил (почувствувал), че неспособността е нищожна цена. Сега сетивата и паметта му били непогрешими.

С един поглед ние виждаме три чаши, поставени на маса; Фунес виждаше всички ластари, гроздове и зърна на една лозница. Знаеше каква форма са имали облаците на юг в утрото на тридесети април хиляда осемстотин осемдесет и втора година и в паметта си може-

ше да ги сравни с жилките по кожата подвързия на книга, която е виждал само веднъж, и с пенестата диря, оставена от едно весло в Рио Негро в навечерието на битката при Кебрачо. Тези спомени не бяха прости; всеки зрителен образ беше съпроводен от мускулни, топлинни и други усещания. Можеше да възстанови всичките си сънища, всичките си мимолетни видения. На два или три пъти беше възстановил цял един ден; никога не беше се колебал, но всяко такова възстановяване му бе отнело също по един ден. Каза ми: „Аз имам повече спомени, отколкото са имали всички хора, откакто свят светува.“ И още: „Моите сънища са като вашето бодърствуване.“ И още, вече на разсъмване: „Моята памет, господине, е като буннище.“ Окръжност на черна дъска, правоъгълен триъгълник, ромб — това са форми, които напълно можем да си представим; Иренео можеше да си представи буйната грива на жребец, стадо по планинско било, оттенъците на пламъка и неизброимите частици на пепелта, променящото се лице на мъртвец по време на дълго бдение. Колко ли звезди е виждал по небето?

Ето какво ми разказа; нито тогава, нито по-късно съм поставял под съмнение думите му. По онова време нямаше още кинематограф, нито фонографи; и все пак е странно и дори невероятно, че никой не се е опитал да направи експеримент с Фунес. Наистина, ние цял живот отлагаме всичко, което може да бъде отложено; навярно дълбоко в душата си всички знаем, че сме безсмъртни и че рано или късно всеки човек ще може да върши всичко и да знае всичко.

В тъмнината гласът на Фунес продължаваше да гори.

Разказа ми, че през 1886 година измислил оригинална бройна система и че само за няколко дни надхвърлил двадесет и четири хиляди. Не я записал, тъй като измисленото веднъж вече не можело да се изличи от паметта му. Първият подтик за това било, струва ми се, неговото неудовлетворение от факта, че за тридесет и тримата уругвайци са необходими две цифри или три думи вместо една цифра или една дума. Впоследствие приложил този абсурден принцип и към други числа. Вместо седем хиляди и тринадесет казал (например) *Максимо Перес*; вместо седем хиля-

ди и четиринадесет — *Железницата*; други числа обозначил с *Луис Мелиан Лафинур*, *Олимар*, *сяра*, *пики*, *кил*, *газ*, *котел*, *Наполеон*, *Агустин де Ведия*. Вместо петстотин казал *девет*. Всяка дума имала особен знак, нещо като белег; последните били много сложни... Аз се опитах да му обясня, че тази расподия от невярзани думи е точно обратното на бройна система. Казах му, че 365 означава три стотици, шест десетици, пет единици; подобен анализ липсва при „числа“ като *Негърът Тимотео* или *побой*. Фунес не ме разбра или не пожела да ме разбере.

През седемнадесети век Лок допуснал (и отхвърлил) възможността да се създаде език, в който всеки отделен предмет, всеки камък, всяка птица, всеки клон биха имали собствено име; Фунес също смятал да измисли подобен език, но се отказал, защото му се сторило, че той ще бъде прекалено общ, прекалено двусмислен. В действителност Фунес помнеше не само всеки лист от всяко дърво във всяка гора, но и всеки път, когато го бе виждал или си го бе представял. Решил да сведе всеки свой изживян ден до не повече от седемдесет хиляди спомена, които след това щял да обозначи с цифри. Две съображения го разколебали: съзнаването, че това е едно безкрайно начинание, и съзнаването, че то е безполезно. Дал си сметка, че до смъртта си си час още няма да е приключил с подреждането на детските си спомени.

Двата посочени проекта (безкраен речник за естествения ред на числата, безполезен мислен каталог на всички образи, съхранявани в паметта) са абсурдни, нс те разкриват някакво смъртно величие. Те ни позволяват да прозрем или да си представим умотомачителния свят на Фунес. Той — нека не забравяме това — беше почти напълно неспособен за общи, Платоновидеи. Не само му беше трудно да разбере, че нарицателното име „куче“ обхваща множество различни индивиди с различна големина и различна форма; дразнеше се, че кучето в три часа и четиринадесет минути (гледано в профил) и кучето в три часа и петнадесет минути (гледано анфас) имат едно и също име. Собственото му лице в огледалото, собствените му ръце го изненадваха всеки път. Суифт разказва, че императорът на Лилипутия виждал как се движи минутната